

TMMOB PEYZAJ MİMARLARI ODASI

PEYZAJ TABANLI ŞEHİRCİLİK REHBERLERİNİN

HAZIRLANMASI PROJESİ

ÇALIŞMA GRUBU III:

PEYZAJ TABANLI ŞEHİRCİLİK PLANLAMA VE TASARIM
STRATEJİLERİNİN UYGULAMA ÖLÇEKLERİ VE ALANLARI / TÜRKİYE’DE
PLANLAMA SİSTEMİ İÇİNDE PEYZAJ TABANLI ŞEHİRCİLİĞİN
UYGULANMASI

Koordinatör:

Prof. Dr. Şükran Şahin

Danışmanlar:

Doç. Dr. Nilüfer KART AKTAŞ

Dr. Ahmet Oktan NALBANTOĞLU

Çalışma Grubu:

Şeniz İŞCAN ATEŞ

.....

.....

.....

5. PEYZAJ TABANLI ŞEHİRCİLİK PLANLAMA VE TASARIM STRATEJİLERİNİN UYGULAMA ÖLÇEKLERİ VE ALANLARI

Ülkemizde, planlı ve plansız alanlar kapsamında alansal planlama ve tasarım süreçleri ve kapsamı mevzuat ile belirlidir. Farklı alansal ölçekleri ilişkili olarak ele alan bu mevzuat, peyzaj tabanlı Planlama ve Tasarım çalışmalarını uygulamaya yönelik hukuki alt yapıyı dramatik biçimde ya hiç kapsamamaktadır ya da çok yetersiz veya çelişkili düzenlemeleri içermektedir. Söz konusu mevzuat yetersizliği, bu raporun 6. Bölümü'nde olarak ele alınmıştır. Bu bölümde, mevzuat altyapısı yetersiz olsa da, gerekli revizyonlarla ulaşılabilecek peyzaj tabanlı Planlama ve Tasarım stratejilerinin uygulama ölçekleri ve alanları açıklanmıştır. Kuşkusuz peyzaj Planlama ve Tasarım stratejileri oluşturulduktan sonraki aşama Planlama ve Tasarım projeleri, diğer bir anlatımla fiziki üst ölçek planlar ve ilişkili alt ölçek tasarım projeleri ile açıklayıcı raporlarının hazırlanmasıdır. Bu alansal plan ve projelerin, ülkemiz mevzuatında tanımlı planlama hiyerarşisi ile uyumu ve bütünleşmesi, peyzaj tabanlı Planlama ve Tasarım eylemleri için kritiktir.

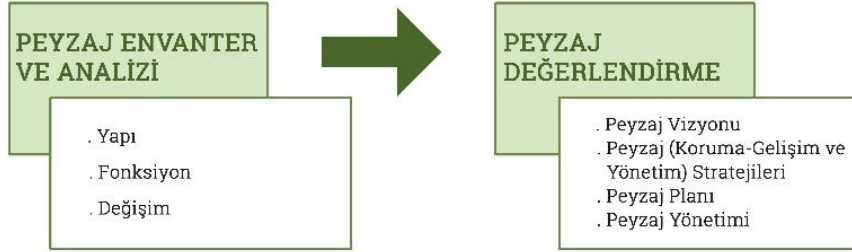
Peyzaj Odaklı Şehircilik kapsamında uygulamaya aktarılacak peyzaj planlama ve tasarım ölçekleri yasayla kurulmuş kamu niteliğinde bir kurum olarak Türk Mühendis Mimarlar Odası Birliği-Peyzaj Mimarları Odasının Serbest Peyzaj Mimarlık Müşavirlik Hizmetleri Uygulama, Meslekî Denetim, Büroların Tescili ve Asgarî Ücret Yönetmeliğinde¹ tanımlıdır. Ayrıca, ülkemizde halihazırda tamamlanmış ve Şekil 5.1'de verilen ulusal kılavuzlar ve peyzaj atlasları da yön verici niteliktedir.

Şekil 5.1 Peyzaj Tabanlı Planlama ve Tasarım için bazı ulusal kılavuz ve çalışmalar

¹ Bu Yönetmelik, 27/1/1954 tarihli ve 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanununun 39 uncu maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

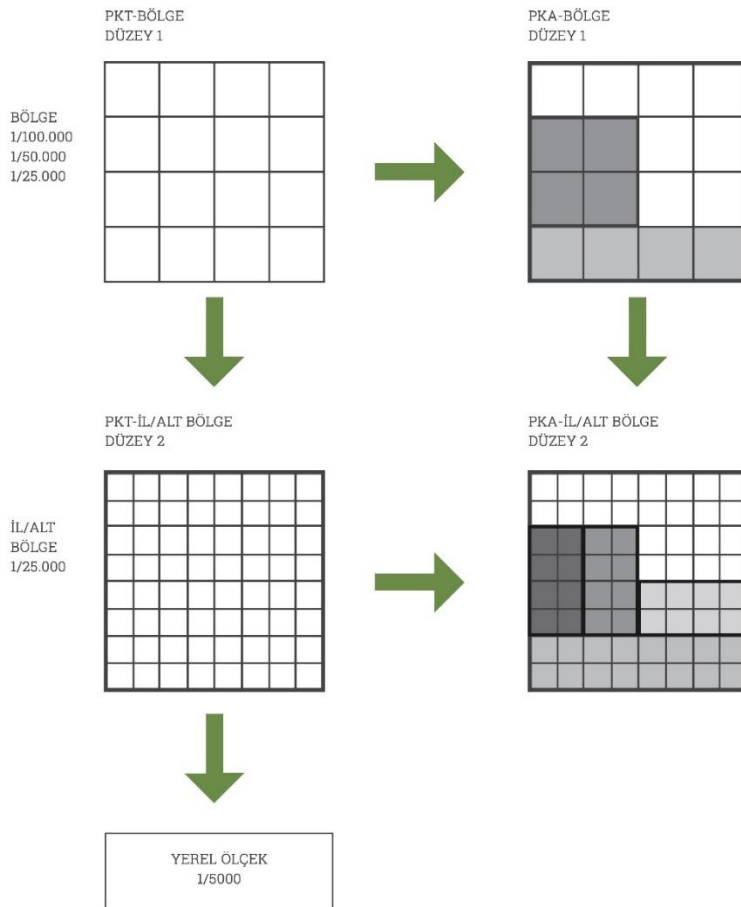
Hangi ölçekte ve veri ayrıntısında olursa olsun peyzaj tabanı kapsamında Şekil 5.2’de verilen envanter, analiz ve sentez süreçlerinin çıktılarıdır. Bu süreç, peyzajın doğal, kültürel ve/veya görsel yapısal ve fonksiyonel özelliklerinin zaman ve mekân boyutlarında bütünlük analiz ve değerlendirmelerini kapsamaktadır (Şahin, 2001).

Şekil 5.2. Peyzaj envanter, analiz ve değerlendirme süreci

5.1. Planlama ve Tasarım Ölçekleri Etkileşimi

Peyzaj tabanlı planlama ve tasarım, üst ölçekten alt ölçeğe etkileşimlidir. Ya da alt ölçek gelişimler üst ölçeği etkileyecektir ve üst ölçek plan revizyonunu gerektirebilir. Şekil 5.3 üst ölçek ve alt yerel ölçekte peyzaj karakter tipleri ve peyzaj karakter alanları hiyerarşisini özetlemektedir. Şekil 5.3’deki hiyerarşinin peyzaj planlama kapsamında ülkemiz mevzuat mekânsal planlama hiyerarşisiyle etkileşimi ise Şekil 5.4’de verilmiştir (Şahin ve ark., 2014a).

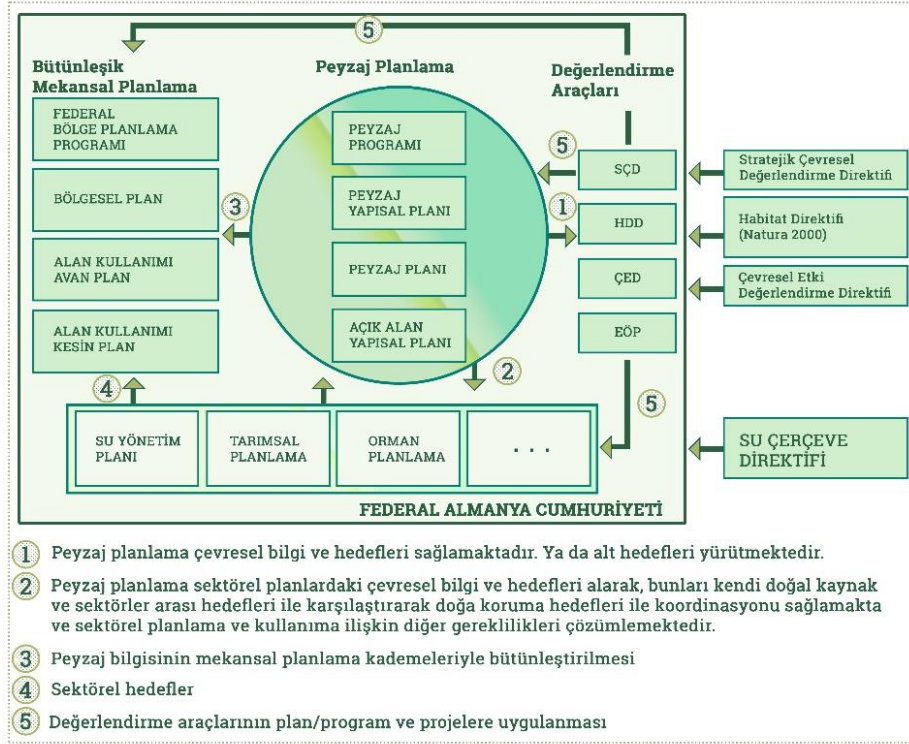
Şekil 5.3. Üst ölçek ve alt yerel ölçekte peyzaj karakter tipleri ve peyzaj karakter alanları hiyerarşisi

Peyzaj Tabanlı Şehircilik kapsamında peyzaj planlarının, peyzaj tasarım süreçlerine etkisi ve bağlantısına bir örnek Çizelge 5.1’de verilmiştir.

Çizelge 5.1. Peyzaj Karakter Değerlendirmesi-Peyzaj Tasarımı Etkileşimi örneği (Şahin ve ark, 2014b).

Proje Mekânsal Bileşeni	Peyzaj Karakter Tipi (Alt-Düzye 2)	Genel Peyzaj Gelişim Stratejileri	Ayrıntılı Peyzaj Gelişim Stratejileri	Peyzaj Politikaları	Peyzaj Tasarım ilkesi
Batı Girişi	G3.F-TY-Tp: Peçenek formasyonu üzeri taşkın yatağında ibreli ağaç plantasyonu peyzajı	3. Derecede Hassas Peyzaj	Strateji 8: Yeraltı suyu beslenimini koruma ve önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü	Politika 4: Peyzaj koruma/peyzaj onarımı	Giriş ve bağlantı yolunda geçirirli döşeme malzemesi kullanılmalıdır. Yağmur suyu yüzey akışı kontrolü için uygun su drenajı çözümü üretilmelidir. Mevcut ağaç örtüsü korunmalıdır.
Yönetim merkezi, doğal yaşam müzesi satış üniteleri	G3.F-TY-Tp: Peçenek formasyonu üzeri taşkın yatağında ibreli ağaç plantasyonu peyzajı				
Peyzaj koruma alanı (biyota koruma, doğa gezinti, gözlem kuleleri, yaban yaşamı izleme)	G1.1-TY-Qa: Alüvyon ana materyal üzeri taşkın yatağında galeri ormanı peyzajı G1.1-TY-Tp: Peçenek formasyonu üzeri taşkın yatağında galeri ormanı peyzajı F9.2-TY-Qa: Alüvyon ana materyal üzeri taşkın yatağında bataklık fundalığı peyzajı E2.7+F9.2-TY-Qa: Alüvyon ana materyal üzeri taşkın yatağında nemli çayır ve bataklık fundalığı peyzajı	1. Derecede Hassas Peyzaj 2. Derecede Hassas Peyzaj	Strateji 2: Önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü Strateji 3: Önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü ve habitat koruma Strateji 5: Erozyon azaltma amaçlı vejetasyon iyileştirme ve önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü Strateji 7: Yeraltı suyu beslenimini koruma, önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü ve habitat koruma Strateji 8: Yeraltı suyu beslenimini koruma ve önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü	Politika 2: Peyzaj koruma Politika 4: Peyzaj koruma /Peyzaj onarımı	Yer altı suyu beslenimi sağlayan ve aynı zamanda yağmur suyu yüzey akışını kontrol altında tutan mevcut galeri ormanları ve ilgin fundalığı korunmalıdır. Otlama yapılan çayır alanda üst toprak koruma amacıyla, bitki örtüsünün bozunumu önlenmelidir.
Spor alanı (spor kompleksi ve serbest çayır oyunları alanı)	G1.C-TY-Tp: Peçenek formasyonu üzeri taşkın yatağında kavak plantasyonu peyzajı	3. Derecede Hassas Peyzaj	Strateji 8: Yeraltı suyu beslenimini koruma ve önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü	Politika 1: Doğaya yeniden kazandırma	Tasarım alanlarında, su drenajını sağlayacak çözümler üretilmelidir. Yer altı suyu beslenimi açısından, yağmur suyunun yüzey akışına geçmeden biriktirileceği alanlar yaratılmalıdır.
Çok amaçlı çayır (çim hokeyi, güreş, vb. spor faaliyetleri)	G1.C-TY-Tp: Peçenek formasyonu üzeri taşkın yatağında kavak plantasyonu peyzajı				
Tarım ürünleri yetiştirme ve tanıtım alanı	E2.7-TY-Tp : Peçenek formasyonu üzeri taşkın yatağında nemli çayır peyzajı G1.C-TY-Tp: Peçenek formasyonu üzeri taşkın yatağında kavak plantasyonu peyzajı	2. ve 3. Derecede Hassas Peyzaj	Strateji 6: Yeraltı suyu beslenimini koruma, erozyon azaltma amaçlı vejetasyon iyileştirme ve önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü Strateji 8: Yeraltı suyu beslenimini koruma ve önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü	Politika 1: Doğaya yeniden kazandırma Politika 4: Peyzaj koruma/peyzaj onarımı	Yetiştirme alanlarında yağmur suyunun biriktirilerek yeraltına sızması sağlanabilecek alanlar yaratılmalıdır.
Kısa süreli konaklama alanı- çadırli kamp alanı ve bungalov alanı	E2.7+F9.2-TY-Qa: Alüvyon ana materyal üzeri taşkın yatağında nemli çayır ve bataklık fundalığı peyzajı	3. Derecede Hassas Peyzaj	Strateji 5: Erozyon azaltma amaçlı vejetasyon iyileştirmesi ve önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü	Politika 4: Peyzaj koruma/peyzaj onarımı	Tasarım alanlarında, su drenajını sağlayacak çözümler üretilmelidir. Çayır örtüsünü iyileştirilmek amacıyla doğal bitki türleri ile tohumlanmalıdır.
Atlı spor alanı	E2.7+F9.2-TY-Qa: Alüvyon ana materyal üzeri taşkın yatağında nemli çayır ve bataklık fundalığı peyzajı G1.C+D5-TY-Qa: Alüvyon ana materyal üzeri taşkın yatağında kavak plantasyonu ve sazlık kamışlık peyzaj	3. Derecede Hassas Peyzaj	Strateji 5: Erozyon azaltma amaçlı vejetasyon iyileştirmesi ve önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü Strateji 2: Önemli yağmur suyu yüzey akış kontrolü	Politika 4: Peyzaj koruma/peyzaj onarımı Politika 1: Doğaya yeniden kazandırma	Üç farklı peyzajı içeren bu aktivite alanında çayır örtüsünü iyileştirme amacıyla doğal bitki türleri ile tohumlama çalışmaları gerekebilir. Yüzey akışını kontrol etmek ve yönlendirmek amacıyla arazi drenajı sağlanmalıdır.

PTŞ kapsamında yer alan peyzaj planlama ve tasarım çalışmalarının diğer mekânsal planlar ile etkileşimini ise Almanya’daki süreçler örnek olarak verilebilir (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 Federal Almanya planlama sisteminde peyzaj planlamanın yeri, Peyzaj Programı: 1/500.000-1/200.000, Peyzaj Yapısal Planı: 1/1000.000-25.000 - Bölge ve Alt Bölge Ölçekleri, Peyzaj Planı: 1/10.000-1/5.000 ve Açık ve Yeşil Alan Yapısal Planı: 1/2.500-1/1.000 (Haaren et al, 2008)

5.2. Kentsel Açık ve Yeşil Alan Sistemi Planlama ve Tasarım Ölçekleri

Peyzaj tabanlı şehircilik planlama ve tasarım stratejilerinin uygulama alanları, var olan kent morfolojisi kapsamında, genel anlamı olarak açık ve yeşil alanlar, diğer yani kentlerde bulunan yapısal elemanların dışında kalan tüm alanlardan oluşmaktadır. Henüz kentsel gelişimin olmadığı alanlarda şehircilik çalışmaları için peyzaj tabanı ise, açık ve yeşil alan sistemi öğelerini ve bağlantılılığını tanımlayan peyzaj planlama süreci ürünleridir.

Açık ve yeşil alanlar, kentsel ve kırsal karakterdeki yerleşmelerde, insanların veya toplumun çeşitli rekreasyonel ihtiyaçları için yararlandıkları, yaban hayatının devamlılığını sağlayan, kentlerin iklim değişikliği, doğal afetler, gıda güvenliği gibi günümüz tehlikelerine karşı dirençliliğini sağlayan çoğunlukla yeşil elemanların yer aldığı küçük-büyük yüzeyler ve boşluklardır. Bu alanlar her ne kadar 'Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliğinde' "ilçe sınırları dahilinde; çocuk bahçesi, park, meydan, semt spor alanı, botanik parkı, mesire yeri ile rekreasyon alanı ve il sınırları bütününde hayvanat bahçesi, kent ormanı, ağaçlandırılacak alan, fuar, panayır ve festival alanı ile hipodrom" şeklinde tariflense de bu tarif açık ve yeşil alanların işlev ve tipolojik özelliklerine göre oldukça yetersiz kalmaktadır.

Açık ve yeşil alan tipolojileri, en alt ölçekten en üst ölçeğe kadar çeşitlilik göstermektedir. Bina düzeyinden bölge ölçeğine kadar geniş bir dağılım gösteren bu alanlar tipolojik olarak sınıflandırılrsa da bütünleşik bir açık ve yeşil alan sisteminin bir parçasıdır. İyi planlanmış açık ve yeşil sistemi kentin omurgasını oluşturur ve kentlerin fiziksel yapısına yön vererek yaşam kalitesi yüksek, yaşanabilir kentler ve refahı yüksek bir toplum oluşturur.

Özellikle metropoliten kentler için açık ve yeşil alanlar, kentlerin akciğerleri görevini görmektedir. Açık ve yeşil alanların sağladığı ekolojik, rekreasyonel, estetik, ekonomik ve toplumsal, vb. olmak üzere sayısız yararı nedeniyle bütüncül olarak planlanmaları oldukça önemlidir.

“Kentsel Açık ve Yeşil Alan Sistemi” peyzaj planları ve tasarımlarına ilişkin alansal hiyerarşik ölçekler ve kapsam da ülkemiz mevzuatı kapsamında spesifik bir konu olarak tanımlanmasına gereksinim bulunmaktadır. Mevcut mevzuatta “sosyal altyapı” kapsamındaki okul, hastane vb. öğelerin yanısıra yeşil alan olarak tanımlanmış olması konunun hem içeriğini hem de alansal olarak spesifik ölçek ve süreçleri kapsama durumunu ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla, İmar Kanunu’na dayalı yönetmelikler kapsamında, farklı ölçeklerde plan gösterim ve sembolleri de bulunmamaktadır. Bu bağlamda, bir kent için asgari düzeyde Açık ve Yeşil Alan Sistemi öğeleri Çizelge 5.2’de sıralanmıştır.

Çizelge 5.2. Açık ve Yeşil Alan Sistemi Öğeleri

Sistem Ögesi	Sistem Alt Ögesi
1. Kent Peyzajı	1.1. Peyzaj Koruma ve/veya Sınırlı Kullanım (kültürel peyzaj, tarihi ve arkeolojik miras, doğal peyzaj, görsel peyzaj koruma değeri yüksek alanlar) Alanları
	1.2. Park ve Bahçeler
	1.2.1. Bölge Parkı
	1.2.3. Kent Parkı
	1.2.4. Semt Parkı
	1.2.5. Mahalle Parkı
	1.2.6. Komşuluk Birimi Düzeyinde Park
	1.2.7. Cep Parkı
	1.3. Özel, Yarı-Kamusal, Kamusal ve Atıl Alanlar
	1.4. Peyzaj Karakter Alanı Olarak/Karakteristik Kimlik Ögesi Olarak Yeşil Alanlar (akarsu, vadi, deniz kıyısı, kültürel alan, vb. alanlar)
	1.5. Kentsel Tarım ve/veya Rekreasyon Alanı
	1.6. Yeşil Kuşak ve Tampon Yeşil
2. Kentiçi Yol ve Meydan Peyzajı	1.7. Kent Ormanları ve Koruları
	1.8. Millet Bahçeleri
3. Yeşil Ağ (Yeşil Yollar)	1.9. Çatı Bahçeleri, Yeşil Çatı ve Duvarlar
	1.10. Mezarlıklar
4. Yeşil altyapı Planı (ya da Yağmur ve Sediman Yönetimi Alanları)	

Çizelge 5.2’deki açık ve yeşil alan sistemi öğeleri ayrı alanlar olabilecekleri gibi kesişen alanları ya da iç içe alanları da içerebilir. Örneğin, Bir millet bahçesi aynı zamanda bir mahalle parkı kategorisinde yer alabilir.

Sistem öğeleri öğeleri içerisinde yer alan park ve bahçeler kategorisi kapsamında, dünya kentlerinde geliştirmiş **alansal büyüklük, erişim ve nüfus ilişkili** standartlar bulunmaktadır. Her kentin sahip olduğu fiziksel, sosyal ve demografik özellikler farklı olacağından, park ve bahçe gereksinimleri için geliştirilecek standartlar da özgün olmalıdır. Çizelge 5.3’de farklı park ve bahçe kategorileri ve özellikleri verilmiştir.

Çizelge 5.3 Kentsel açık ve yeşil alan bileşenleri ve özellikleri (Şahin ve ark., 2010'dan uyarlanarak Şahin ve 2017)

Park ve bahçe bileşeni	Nüfus	Erişim	Alan	Özellikler ve Aktiviteler (önerilen)
Cep Parkları Konutlara yakın, kolay ulaşılabilir ve kent bütününe hitap eden, estetik değere sahip küçük parklardır. Sınırlı sayıda rekreasyonel olanak sağlayan bu alanlar kent imgesi niteliği taşımaktadırlar.	Kent bütünü		< 4 da	Seyir noktaları Oturma birimleri/alanları Çocuk oyun elemanları Zemin oyunları (yer satrancı vb.) Çiçek tarhları Heykel vb. estetik öğeler
Komşuluk Ünitesi Düzeyinde Parklar Toplu konut içerisinde ya da komşuluk birimlerinde yer alan bu parklar, görsel kaliteyi artırmakta ve özellikle küçük gruplara yönelik aktivitelere olanak sağlamaktadır.	30-5000	200 m 10 dk	4-6 da/1000 kişi 4-40 da min. max. büyüklük	Seyir noktaları Oturma birimleri/alanları (bank, kameriye, pergola) Çocuk oyun elemanları Zemin oyunları (yer satrancı vb.) Çiçek tarhları, çalı grupları Heykel vb. estetik öğeler Yürüyüş yolları Süs havuzu, Spor aletleri
Mahalle Parkı Bir veya birkaç mahalleye hizmet verebilen bu parklar, mahalle sakinleri ve çalışanlar için aktif-pasif rekreasyonel aktivitelere olanak sağlayan, sosyalleşme ve dinlenme alanlardır.	5000-15000	400m 20dk	6-12 da/1000 kişi 40-200 da min. max. büyüklük	Seyir noktaları Oturma birimleri/alanları (bank, kameriye, pergola, piknik masası) Spor alanları (voleybol, basketbol, kayak, masa tenisi, fitness, koşu vb.) Çocuk oyun elemanları, Zemin oyunları (yer satrancı vb.) Çiçek tarhları, çalı grupları Heykel vb. estetik öğeler Yürüyüş yolları Su yüzeyleri (süs havuzu, fiske vb.), Büfe
Semt Parkı Orta ölçekli olan semt parkları, sosyal, kültürel, eğitim ve fiziksel amaçlı rekreasyonel aktivitelere olanak sağlamaktadır. Toplanma alanları, grup etkinlikleri ile tüm semt sakinleri tarafından kullanılan ve bilinen alanlardır.	15000-45000	1000-2500 m	10-20 da/1000 kişi 200-400 da min. ve max/ 20.000-40.000 kişi	Seyir noktaları Oturma birimleri/alanları (bank, kameriye, pergola, piknik masası) Spor alanları (voleybol, basketbol, kayak, masa tenisi, fitness, koşu, tenis vb.) Çocuk ve gençlere yönelik oyun elemanları Zemin oyunları (yer satrancı vb.) Heykel vb. estetik öğeler Yürüyüş yolları Su yüzeyleri (süs havuzu, fiske, gölet vb.) Yaban yaşamı (kuğu, ördek vb.) Çiçek tarhları, çalı grupları Büfe, çeşme, çay bahçesi, amfi Araç-bisiklet park alanı
Kent Parkı Tüm kente hizmet veren büyük ölçekli parklar; kültürel, ekonomik, doğal ve sosyal açıdan çeşitli rekreasyonel olanak sağlamaktadırlar. Kentin odak noktası niteliği taşıyan bu alanlar oldukça geniş ve çeşitli bir kullanıcı kitlesine hitap etmektedir.	>45.000-	1000-10000 m	1 da/1000 kişi 40 -100 ha min. ve max 40.000-100.000 kişi	Seyir noktaları Oturma alanları (bank, kameriye, pergola, piknik masası) Spor alanları (voleybol, basketbol, kayak, masa tenisi, fitness, koşu, tenis, yüzme vb.) Çocuk ve gençlere yönelik oyun elemanları, macera parkları Piknik alanları Toplanma, etkinlik, konser alanları Sergi alanı, Amfi, Meydan, Heykel vb. estetik öğeler Yürüyüş yolları, Bisiklet yolları

Park ve bahçe bileşeni	Nüfus	Erişim	Alan	Özellikler ve Aktiviteler (önerilen)
				Su kıyısı rekreasyon alanları (iskele, gölet, şelale, fiskiye vb.) Hayvanat bahçesi Tematik bahçeler (kaya bahçesi, kelebek bahçesi, labirent bahçesi vb.) Büfe, çeşme Çay bahçesi, kafe, restoran Satış üniteleri (sanatsal, yöresel vb.) Otobüs, otomobil, bisiklet park alanı Sanat merkezi, Kültür/gençlik merkezi

Kentlerde peyzaj tabanlı şehircilik kapsamında açık ve yeşil alan planlama ve tasarım çalışmaları metropoliten ölçek, kent ölçeği, mahalle ölçeği, yapı adası ve yapı parseli ölçeği olmak üzere 5 gruba ayrılabilir (Çizelge 5.4). Daha önce verilen Şekil 5.4’de bu kategoriler için ölçekler yer almaktadır. Çizelge 5.5’de ise bu farklı kategoriler için açık ve yeşil alan sınıfları/tipleri yer almaktadır. Kent ölçeğindeki açık ve yeşil alan sistemi peyzaj planları dünyada 1800’lü yıllardan bu yana peyzaj mimarlığı meslek alanı olarak peyzaj mimarları tarafından hazırlanmaktadır. Çizelge 5.6’da geçmişten günümüze, kentsel alanda uygulanmış bazı örnekler verilmiştir.

Çizelge 5.4 Açık ve yeşil alan planlama ve tasarım ölçekleri

Kategori	Kapsam
Metropoliten Ölçek	Metropoliten ölçek kent çeperlerinde bulunan, merkezden uzakta ve genellikle doğal alanlardan oluşmaktadır. Bu alanlar düşük kullanım yoğunluğuna sahip geniş araziler olup kentin ekolojik temelini oluşturan ve metropoliten ölçekte tüm kentliye ve çevre kentlere de hitap eden alanlardır. Rekreasyon alanlarındaki faaliyetler genellikle doğa sporlarından oluşmaktadır.
Kent Ölçeği Semt Ölçeği	Şehrin tüm merkezlerinde ve bölgelerinde bulunan, tüm kentliye hizmet eden özellikle yoğun şehirleşme baskısı altındaki şehirlerde hareketlilik, rekreasyon ve biyoçeşitlilik gibi temel şehir hizmetlerini sağlayan kamusal, yarı kamusal ve özel alanlar olarak ifade edilebilir. Bu alanlar genellikle yoğun bir kullanıma sahiptir. Rekreasyonel kullanımlarda her yaş grubundan kentliye hizmet etmesi beklenir
Mahalle Ölçeği	Bir mahalleye hizmet eden açık ve yeşil alanlar mahalle nüfusuna göre büyüklük ve erişilebilirlik kriterleri kapsamında değerlendirilirler. Her yaş grubuna hitap eden dinlenme, spor, yaş gruplarına(0-3, 4-7, 8-15) göre ayrılmış çocuk oyun alanları gibi alanlar bu ölçek kapsamında bulunmalıdır. Kentsel açık ve yeşil alanların en önemli basamaklarındandır. Bu alanlar çok yoğun kullanıma sahiptir.
Yapı Adası Ölçeği	Bu ölçekteki açık ve yeşil alanlar, genellikle bu yapı adasında yaşayan konut sakinlerine hitap etmektedir. Konut sakinlerinin rekreasyonel ihtiyaçlarını karşılarken, kente estetik ve ekolojik katkılar sunmaktadır.
Parsel Ölçeği	Açık ve yeşil alanların en küçük birimini oluştururlar, genellikle bu yapı parselinde yaşayan konut sakinlerine hitap etmektedir. Ekolojik ve estetik rolü ağırlıklı olup rekreasyonel kullanımları azdır.

Çizelge 5.5. Ölçek kapsamında açık ve yeşil alan tipleri

Ölçek	Tip
Metropoliten Ölçek	Havzalar
	Doğal ve yarı doğal yeşil alanlar, orman alanları
	Korunan Alanlar
	Sulak Alanlar
	Yeşil Koridorlar-Nehir Koridorları, Göller ve Göletler
	Çayır/Maki/Otlak/Mera
	Tarım Alanları
	Rezerv Alanları
	Tarımsal Ormancılık (Agroforestry) Alanları/ Biyoenerji Üretimi Alanı
	Plaj Alanları
	Kumul Alanlar
	Mesire Yerleri/Orman Parkı
	Kent Ormanı
	Macera Parkları
	Kamp Alanları
	Terkedilmiş Maden Alanları
	Terkedilmiş / Bozulmuş Alanlar
	Kent Parkları
	Millet Bahçeleri
	Sahil Parkları
	Kent Koruları
	Botanik Bahçesi
	Hayvanat Bahçesi
	Tema Parkları
	Tarihi Bahçeler
	Meydanlar
	Mezarlıklar
	Yaya Yolları/Yaya Mekanları
	Cadde Ağaçlandırmaları
	Bisiklet Yolları
	Üretken Peyzaj Alanları, Topluluk Bahçeleri, Hobi Bahçeleri
	Açık Hava Spor Alanları (kamuya ait veya özel mülkiyete ait, futbol, basketbol, tenis kortları, golf sahaları, kayak alanları, vb.)
	Dini Yapı Bahçeleri (Cami, kilise, vb.)
	Üniversite Kampüsleri
	Kentiçi Dereler ve Çevresi
	Bioswale Alanları (Yağmur bahçeleri, Su toplama Alanları)
	Refüjler
	Hipodrom
	Fuar ve Sergi Alanları
	Yeşil Duvarlar
	Cep Parkları
	Atıl Alanlar
	Özel ve Yarı Kamusal Alanlar
	Açık Otopark Alanları
	Demiryolu Çevresi
Kent Ölçeği	Mahalle parkı/Semt Parkı
	Meydan
	Okul Bahçeleri
	Spor Alanları
	Çocuk Oyun Alanları
	Sokak Ağaçlandırmaları
	Konut Bahçesi
	Avlu
	Konut Otoparkı
	Yeşil Bina
	Yeşil duvarlar
	Yeşil Çatı
	Çatı Bahçeleri
	Balkonlar
Mahalle Ölçeği	
Yapı Adası Ölçeği	
Parseli Ölçeği	

Çizelge 5.6 Geçmişten günümüze uygulanmış bazı kentsel açık ve yeşil alan örnekleri

Açıklama

Semerkand Timur Park ve Bahçeleri

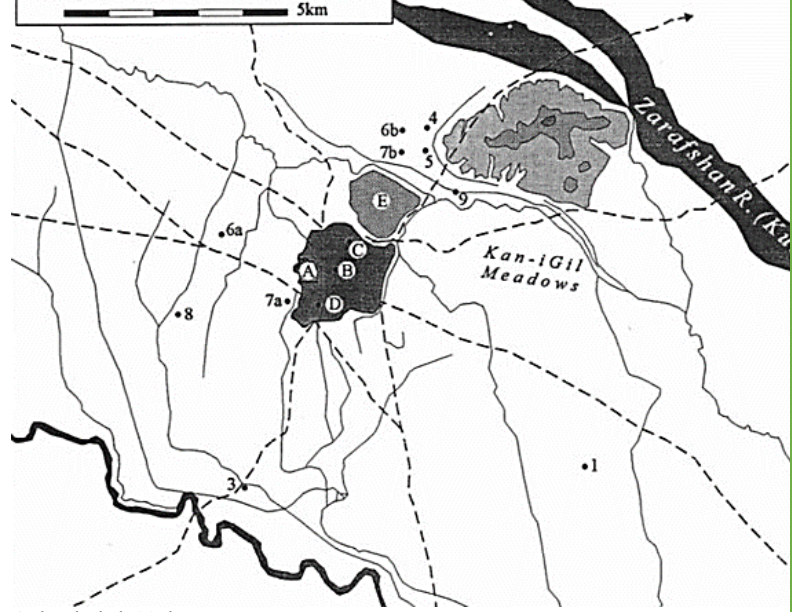
Türk ve Cengiz Han soyundan Timur Kağan'ın imparatorluğu sırasında (1370-1405) günümüz Özbekistan şehri olan Semerkant'ı yoktan var etmiş ve birbiriyle allellerle bağlantılı çok sayıda park ve bahçe ile şehri imar etmiştir. Kurak iklimde birer Oasis oluşturan İran Bahçelerinden farklı olarak, bol akarsuyu olan bir coğrafyada İslam bahçelerindeki cennet bahçesi (Char-Bag) kavramını şehrin tamamına yansıtmıştır. Timur'un yeşil şehrinin park ve bahçelerinin ana formu formeldir ancak bu formun içinde önemli ölçüde informalite bulunmaktadır (Oldhan and Oldham, 1980).

Timur'un yeşil kentinde kentleşme kapsamında parklar yer alırken, bu alanların bir sistem kurgusu içerisinde planlandığına ilişkin bir bilgi yoktur.

(A) Kale, (B) Registan, (C) Timur Cami, (D) Gur-i Amir, (E) Afrasiyab.

Park ve Bahçeler: 1-9 arası.

Plan

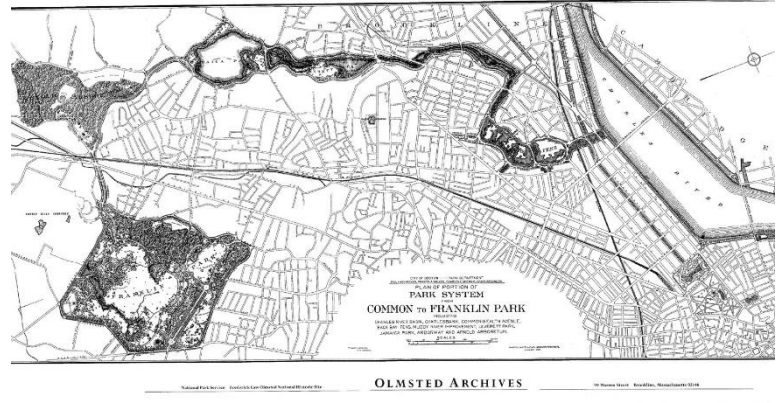
Golombek (1995)

Esirgapovich (2022), ZhonuzakovIn illüstratif çizimiyle

ABD Bostan Kenti Zümrüt Gerdanlık Açık ve Yeşil Alan Sistemi ve Ögeleri:

1878-1896 arasında inşa edilmiştir. Başarı ile uygulanmış ve günümüze kadar varlığını korumuştur. Hatta sisteme hala yeni alanlar bağlanmaktadır. Peyzaj Mimarı F. Olmsted tarafından planlanan bu Park Sistemi yaklaşımı, ardından ABD'de çok sayıda kente uyarlanmıştır.

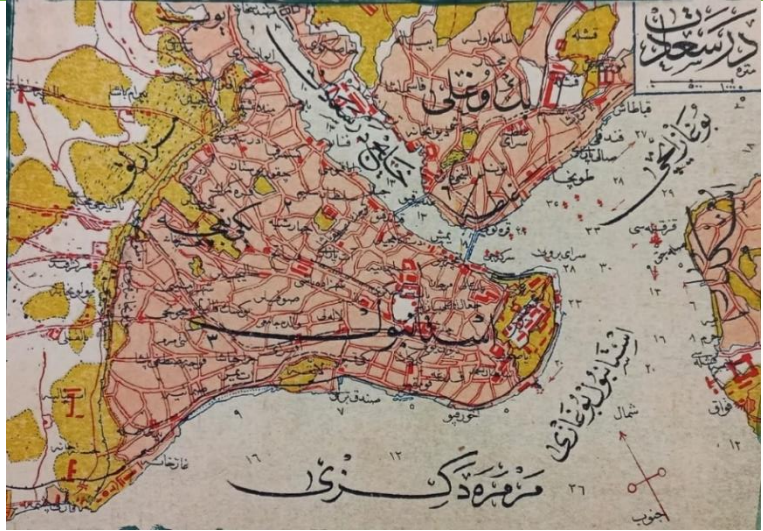

Olmsted Park Sistemi, 1894.

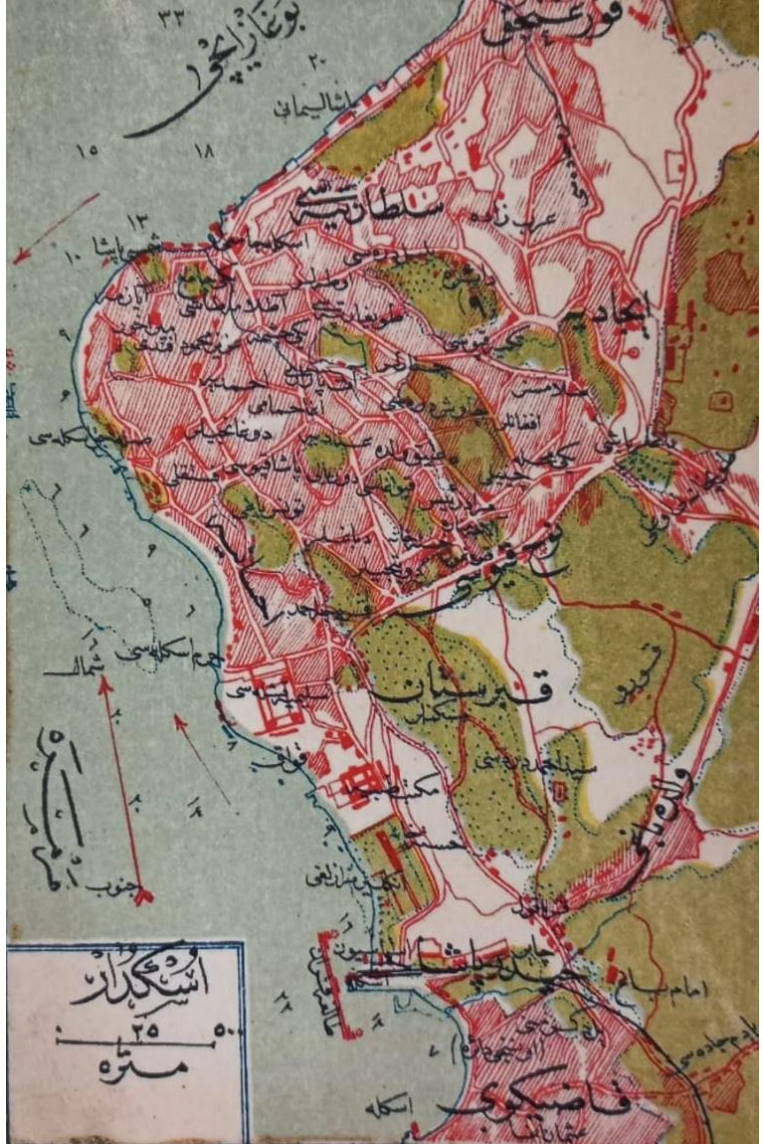
Kaynak: National park Service Olmsted Archives

Osmanlı Dönemi İstanbul Mesire Yerleri ve Millet Bahçeleri

Osmanlı İmparatorluğu'nda gezinti, dinlenme ve peyzaj seyri için belirlenen mekânların vazgeçilmezini mesireler oluşturmuştur. 19. yüzyılın ikinci yarısında ayrıca "Millet Bahçeleri" kavramı ortaya çıkmıştır (Şenyurt, 2018; Ercan, 2018). Cumhuriyetin ilk yıllarında kent planlarının önemli parçası olan açık ve yeşil alanların, yaklaşık 1940'lardan sonra büyüyen yapılaşma kapsamında ötelenen bir kavrama dönüştüğü Osmanlı İmparatorluğu kentlerinde mesire yerleri ve millet bahçeleri kent kapsamında yer almakla birlikte, bu alanların bir sistem kurgusu içerisinde planlandığına ilişkin bir bilgi henüz bulunmamaktadır ya da rastlanmamıştır.

Mehmet Eşref, 1909 İstanbul Planı (Özükan 2020, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi)

Mehmet Eşref, 1909 Üsküdar Planı (Özükan 2020, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi)

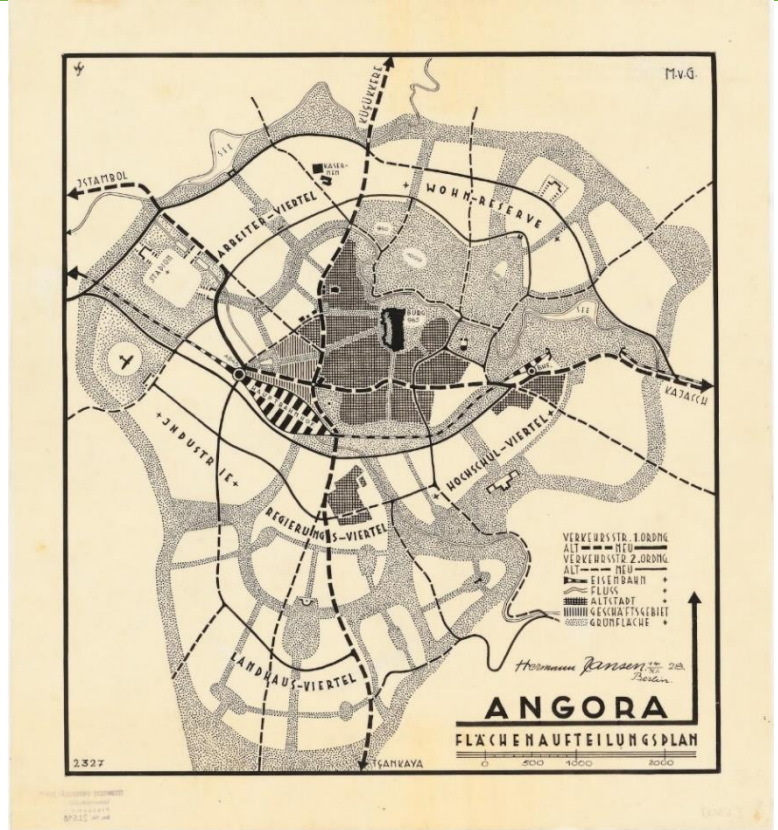

Harita Şubesi Müdürü Necip Bey, 1918 İstanbul Rehberi'nin bir bölümü (Özükan, 2020)

Türkiye Cumhuriyeti Başkent Ankara Jansen Planı

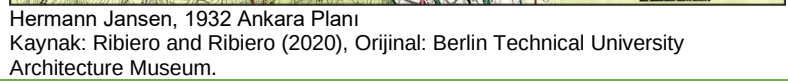
Jansen'in Ankara İmar Planında yapı blokları arasında açık ve yeşil mekanlar (grünfläche) bulunmaktaydı. Tüm çizimlerinde bu açık olarak belirliydi. Günümüzde kadar bu açık ve yeşil alan sisteminin izleri hissedilmekle birlikte, 1950'li yıllardan başlayarak Jansen'in Bahçe Şehir Planındaki peyzaj, sonraki planlar veya illegal süreçlerle anlaşılmaz biçimde suistimal edilmiştir. Başkent Ankara'nın orijinal imar planındaki peyzaj tabanlı kentleşme biçimine acil olarak geri-dönüşe gereksinim açıktır. Bu plan açık ve yeşil alan sistemi yanısıra, Ankara kenti'nin diğer peyzaj kimliğini oluşturan üzüm bağları ve bostanlar da aynı suistimal ile çok büyük ölçüde ortadan kalmış olsa da bozulan ekolojik ve kültürel peyzajın onarımı için (kentsel) dönüşüm fırsatları bulunmaktadır.

Ankara'nın ilk kapsamlı imar planı olarak Jansen Planı bir yarışma sonucunda elde edilmiştir. Yarışma jürisi başkanı, sonradan 1944 yılında Londra Yeşil Kuşak Planını da yapacak olan ve hem peyzaj mimarı hem de şehir plancısı olan Patrick Abercrombie'dir.

Hermann Jansen, 1928, Ankara Planı

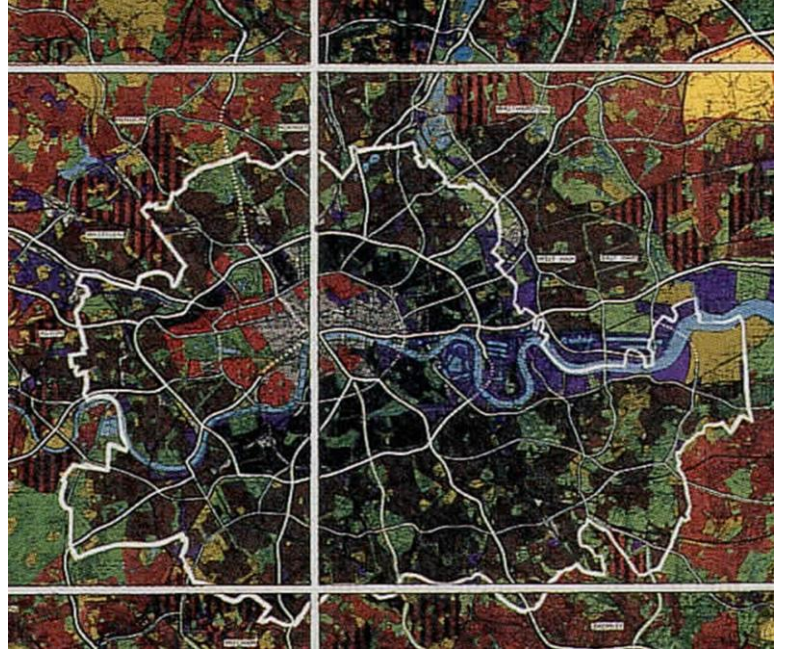
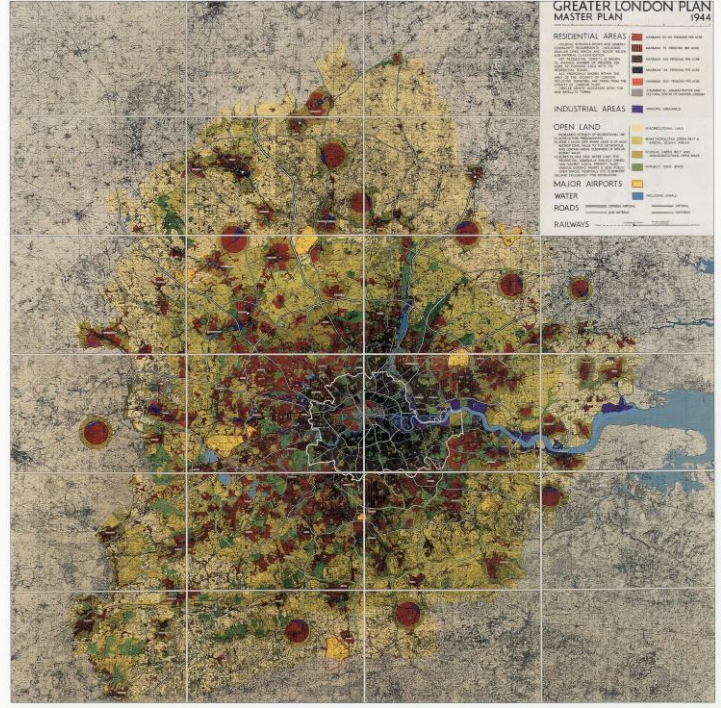
Kaynak: Keskinok (2010), Orijinal: ODTÜ Harita ve Plan Dokümantasyon Merkezi

Kaynak: Ribiero and Ribiero (2020), Orijinal: Berlin Technical University Architecture Museum.

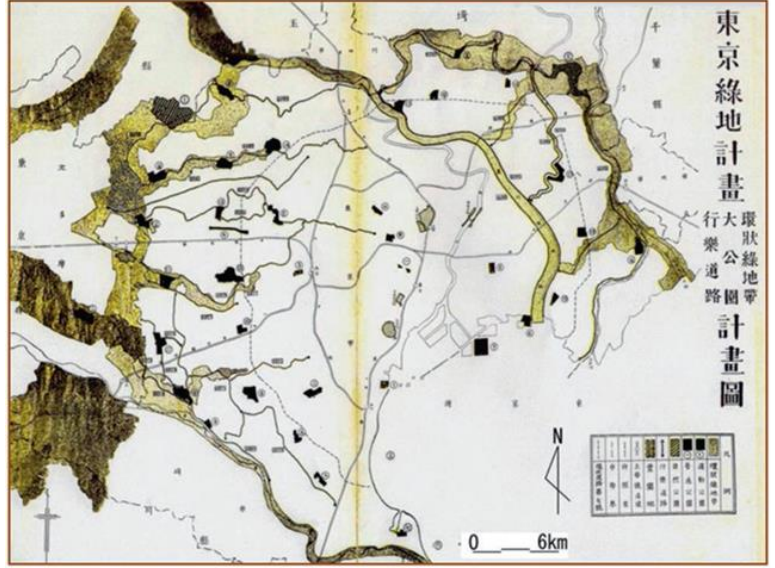
Londra Yeşil Kuşak Planı

1944 yılında Patrick Abercrombie tarafından yapılmıştır. Abercrombie planı, tüm açık ve yeşil alanları bir bütün olarak ele alan, büyük parklar arasındaki bağlantılılığı kuran, mevcut ve yeni yollar boyunca park yolları ile bir park sistemini oluşturan bir açık ve yeşil alan sistemi içermektedir.

Japonya, Tokyo Kapsamlı Park ve Açık Alan Sistemi Planı

1939 yılında gerçekleştirilen ve modern zamanların ilk açık ve yeşil alan sistemi planlarından kabul edilebilecek bu planda, kentin yağ lekeli biçiminde kesintisiz yayılımını önlemek amacıyla kent çeperine yeşil kuşak uygulanmış, ancak zaman içinde bu alanlar kentleşme ile işgal edilmiştir (Yukara et al, 2020).

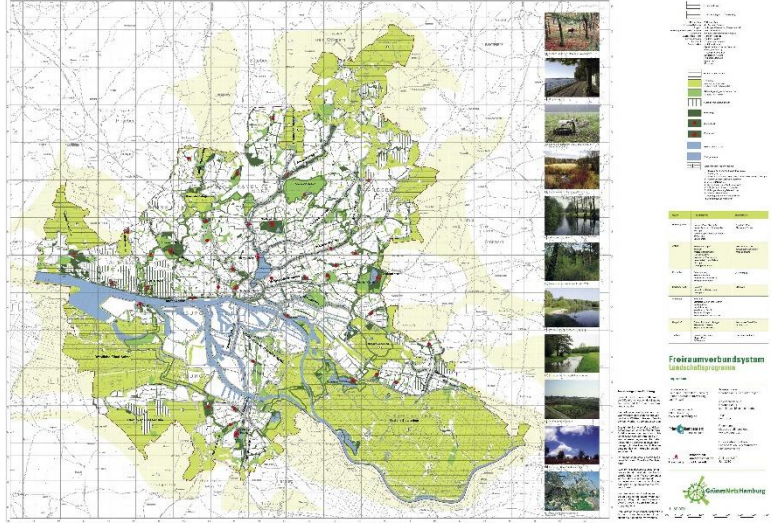

Kaynak: Yukara et al (2020)

Almanya Hamburg Peyzaj Programı (peyzaj planlama kademesi) kapsamında Açık ve Yeşil Alan Sistemi ve öğeleri

Şekildeki günümüz planıdır. Aşağıdaki Hamburg geoportalından çevrimiçi paylaşılmaktadır.

<https://geoportal-hamburg.de/geo-online/#>

<https://www.hamburg.de/landschaftsprogramm/3907750/karte/>

Almanya Berlin Peyzaj Programı-LaPro (peyzaj planlama kademesi) kapsamında Açık ve Yeşil Alan Sistemi ve öğeleri

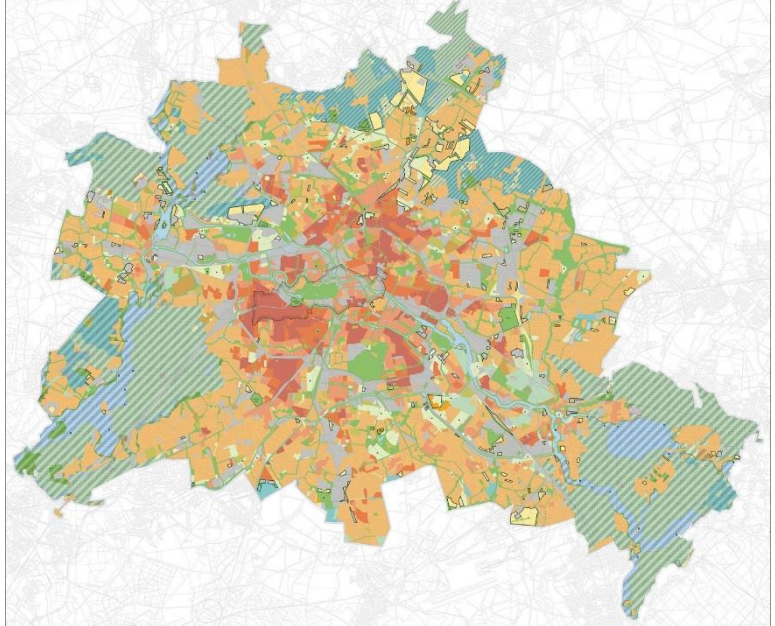
Şekildeki günümüz planıdır. LaPro dört tematik plandan oluşmaktadır:

1. Ekoloji ve çevre koruma
2. Biyotop ve türlerin korunması
3. Görsel peyzaj koruma
4. Rekreasyon ve açık alan kullanımı

Aşağıdaki bağlantılarda iki plan katmanı verilmiştir. Almanya'da birçok durumda her ölçekte peyzaj planlama çalışmalarına geoportallar aracılığı ile ulaşılabilir.

<https://fbinter.stadt-berlin.de/fb/index.jsp?loginkey=zoomStart&mapId=lapronatur@senstadt&bbox=389079,5818604,394212,5822456>

<https://fbinter.stadt-berlin.de/fb/index.jsp?Szenario=fbinter&loginkey=showMap&mapId=laprobiot@senstadt>

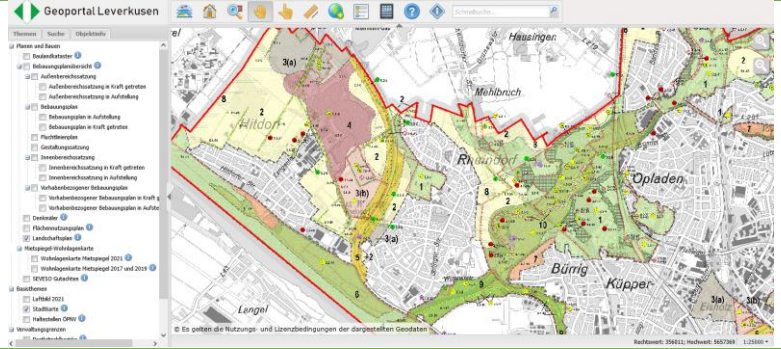

<https://www.berlin.de/sen/uvk/natur-und-gruen/landschaftsplanung/landschaftsprogramm/erholung-und-freiraumnutzung/>

Almanya Leverkusen Peyzaj Planı, üst ölçekte hazırlanan Peyzaj Programı doğrultusunda hazırlanan alt ölçek plandır.

Portal adresi:

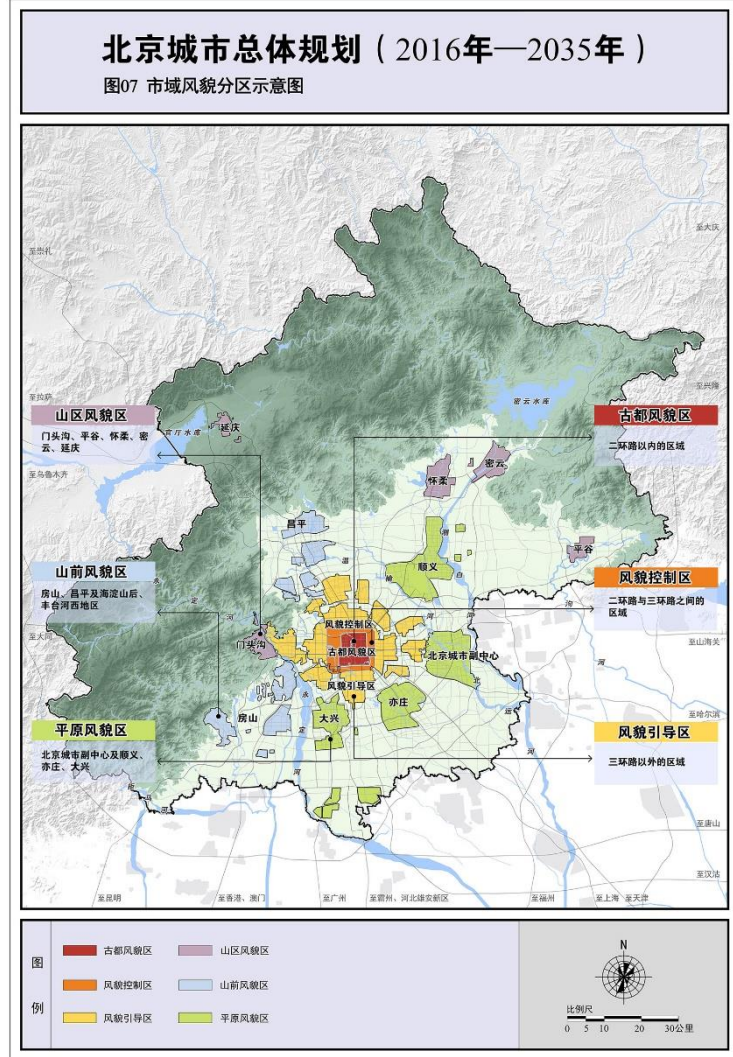
[https://geoportal.leverkusen.de/application.jsp?ace=PlanenBauen&layers=LEV%3AStadtkarte%20\(grau\)%2CLEV%3AStadtgrenze%2CLEV%3ALP%20GL&fbclid=IwAR14d3cWnex5efBjRga-3y1Bhn7IDJIAxY1gpiXBOMvgmP8bBTZ-cUpzl](https://geoportal.leverkusen.de/application.jsp?ace=PlanenBauen&layers=LEV%3AStadtkarte%20(grau)%2CLEV%3AStadtgrenze%2CLEV%3ALP%20GL&fbclid=IwAR14d3cWnex5efBjRga-3y1Bhn7IDJIAxY1gpiXBOMvgmP8bBTZ-cUpzl)

Pekin Şehri Master Planı (2016-2035)

135 maddeden oluşan Çin Pekin Şehri Master Planı çok sayıda peyzaj planı/açık ve yeşil alan sistemi planı tematik konularını içermektedir. Çok uzun olmayan raporun içinde 100 yerde yeşili 100'e yakın yerde peyzaj kelimesi geçmektedir.

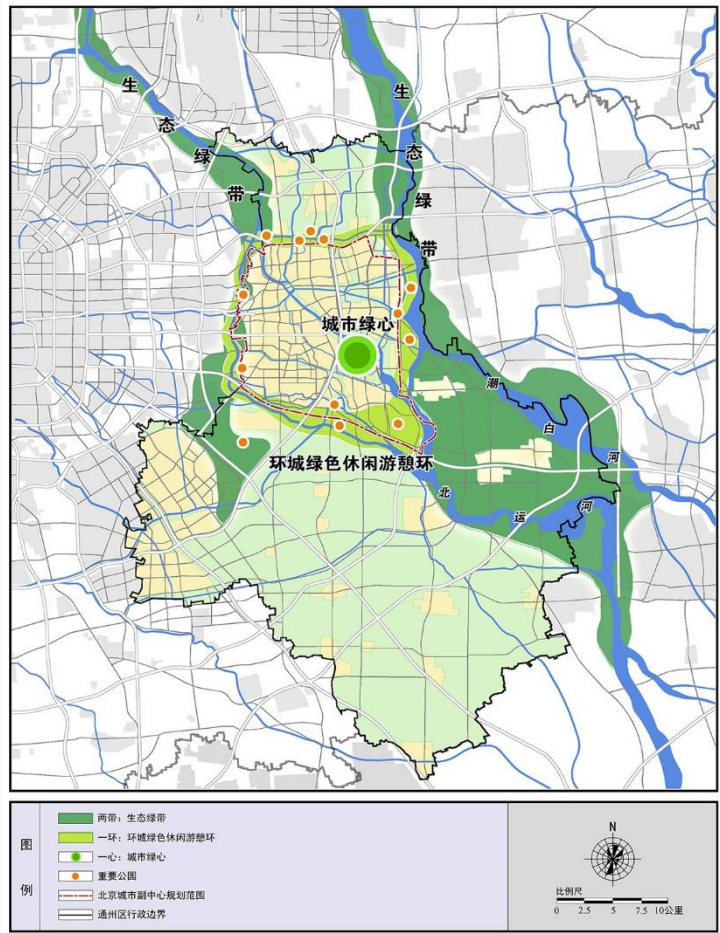
Kentsel yeşil alan sisteminin iyileştirilmesi başlıklı Madde 49 doğrudan yeşil alan sistemi üzerinedir. Buna göre çok tipli, çok seviyeli, çok işlevli ve ağ bağlantılı yüksek kaliteli bir yeşil alan sistemi oluşturulması hedeflenmektedir. Hedefi teşvik etmek ve insanlara fayda sağlamak için yeşili kullanmaya yönelik politikaların geliştirilmesi ve yeşil ekolojik alanın sürekli olarak genişletilmesi atılacak adımlardandır. Şehirde Master plan peyzaj tabanı ile orman ve suyun birbirine bağlı olduğu, rekreasyonel ve ekolojik hizmet işlevlerinin zenginleştirildiği, kent-doğa ilişkisinin yeniden şekillendirildiği ve vatandaşların erişiminin kolaylaştırdığı yeşil peyzaj sistemi oluşturulmaya çalışılacaktır.

Kentsel peyzaj bölgelendirmesinin şematik diyagramı

北京城市总体规划（2016年—2035年）

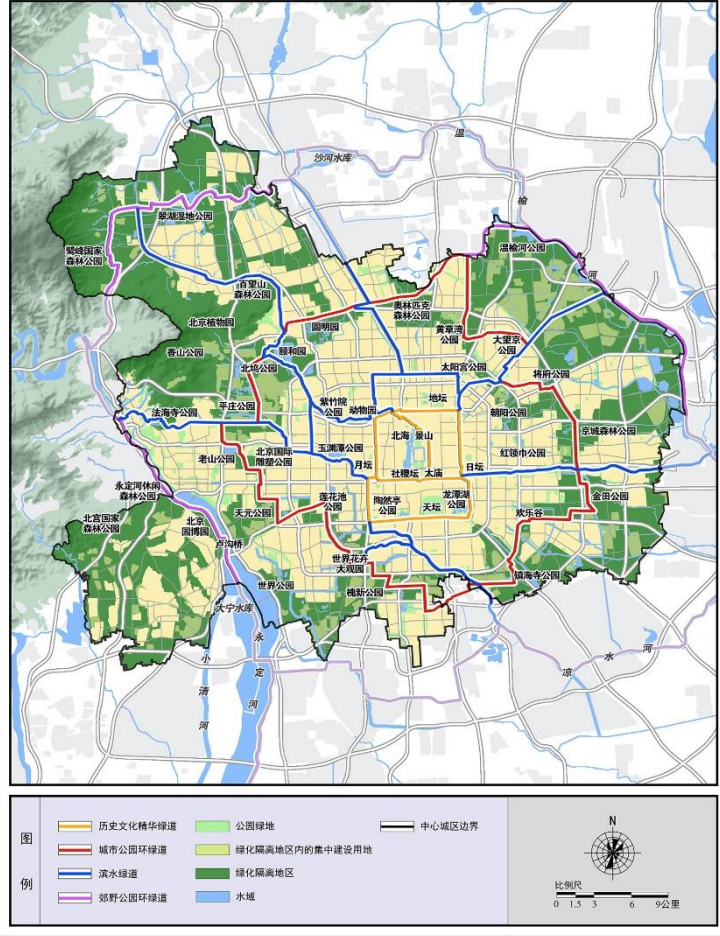
图18 北京城市副中心绿色空间结构规划图

Pekin Şehri Alt Merkezinin Yeşil Alan Yapısal Plan

北京城市总体规划（2016年—2035年）

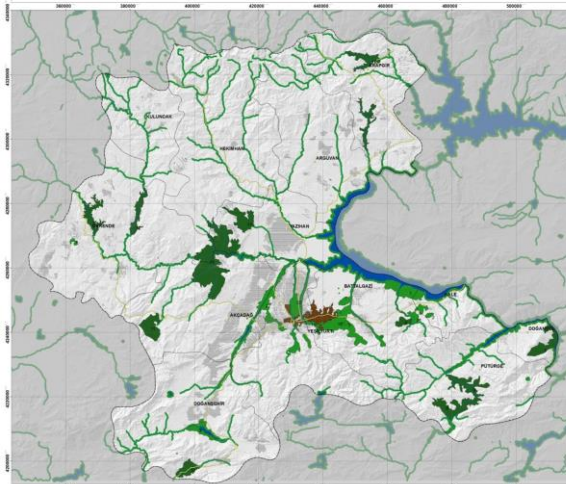
图12 中心城区市级绿道系统规划图

Merkezi kentsel alandaki yeşil yol sistemi

Ülkemiz Malatya İli Nazım İmar Planı kapsamında Bölge ve Kent Parkları (Orijin Peyzaj, 2016)

MALATYA İLİ 1/50.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI VE 1/25.000 ÖLÇEKLİ NAZIM İMAR PLANI PEYZAJ KORUMA VE GELİŞİM PLANI

SEKTÖREL PEYZAJ REHBERİ AÇIK-YEŞİL ALAN SİSTEMİ

ANAHTAR AÇIK-YEŞİL ALAN SİSTEMİ

AÇIK-YEŞİL ALANLAR

AÇIK-YEŞİL ALAN AÇIKLAMA

1. KURUMSAL BÖLGE PLANI
2. KURUMSAL BÖLGE PLANI
3. KURUMSAL BÖLGE PLANI
4. KURUMSAL BÖLGE PLANI
5. KURUMSAL BÖLGE PLANI
6. KURUMSAL BÖLGE PLANI
7. KURUMSAL BÖLGE PLANI
8. KURUMSAL BÖLGE PLANI
9. KURUMSAL BÖLGE PLANI
10. KURUMSAL BÖLGE PLANI
11. KURUMSAL BÖLGE PLANI
12. KURUMSAL BÖLGE PLANI
13. KURUMSAL BÖLGE PLANI
14. KURUMSAL BÖLGE PLANI
15. KURUMSAL BÖLGE PLANI
16. KURUMSAL BÖLGE PLANI
17. KURUMSAL BÖLGE PLANI
18. KURUMSAL BÖLGE PLANI
19. KURUMSAL BÖLGE PLANI
20. KURUMSAL BÖLGE PLANI
21. KURUMSAL BÖLGE PLANI
22. KURUMSAL BÖLGE PLANI

5.3. Peyzaj Tasarım Süreci ve Ölçekleri

Ülkemiz Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği kapsamında yer alan peyzaj projeleri (bundan böyle, peyzaj mimarlığı projeleri olarak anılacaktır), peyzaj planlamadan peyzaj tasarımı ölçeklerine kadar çok geniş ölçek hiyerarşisini içermektedir. Yukarıda tanımlanan peyzaj planlama ürünleri dikkate alınarak hazırlanacak peyzaj tasarım süreçleri ve ölçekleri aşağıda sıralanmıştır (PMO-MÇG, 2022):

1. Peyzaj Vaziyet Planı ve Peyzaj Etüd Raporu
2. Peyzaj Mimarlığı Avan Proje
3. Peyzaj Yapıları Uygulama Projesi
4. Peyzaj Bitkilendirme Uygulama Projesi
5. Peyzaj Arazi Biçimlendirme ve Drenaj Projesi
6. Peyzaj Uygulama Planlarına İlişkin (Gerekli Görüldüğünde)
 - Gösterimler
 - Mahal Listesi
 - Ekolojik Ve Kullanıcı Taşıma Kapasitesi Raporu
 - Donatı/Obje Sembol Ve Sayılarını Gösterir Tablo
 - Bitkisel Malzeme/Materyal Listesi, Su Bütçesi ve Açıklamaları
 - Bitki Hesabı
 - Ağaç Hesabı
 - Katı Atık Toplama /Dönüşüm Alanı yeri ve tasnifi
 - Enerji Üretim Alanı
7. Peyzaj Uygulama Alanı Kesit, Görünüş ve Silueti
8. Peyzaj Uygulama Alanı Detay Projeleri
9. Peyzaj Sulama Planı
10. Peyzaj Uygulama Alanı Açıklama Raporu (Gerekli Görüldüğünde)
11. Peyzaj Uygulama Alanının Üç Boyutlu Görsel Sunumlar Ve Animasyon Çalışmaları (Gerekli Görüldüğünde)
12. Peyzaj İnşaat Alanı Keşif-Metraj ve Teknik Şartnameleri
13. Ayrıca ilgili mühendisler tarafından hazırlanan, peyzaj mimarlığı projesi ile bütünleşik;
 - Peyzaj İnşaat Alanı Aydınlatma Planı
 - Peyzaj İnşaat Alanı Statik Projeleri
 - Peyzaj İnşaat Alanı Mekanik Projeleri
14. Peyzaj Yönetim ve İzleme Planı (Gerekli Görüldüğünde)

Proje ölçekleri ise şunlardır:

1. Gerektiğinde kesit ve detayları bulunan Peyzaj Vaziyet Planı için 1/1000, 1/500, 1/200 veya 1/100 ölçeklerde
2. Peyzaj mimarlığı avan projesi için 4000 m²'ye kadar 1/100 ölçekli, 4000 m²'den daha büyük alanlar için 1/200 ölçekli
3. Uygulama projeleri için alanın büyüklüğüne ve özelliğine göre 1/100, 1/200 veya 1/500 ölçeklerdedir.

KAYNAKLAR

- Egler, H.P. (2016). Sustainable trade infrastructure in Africa: A key element for growth and prosperity? Sustainable Development Bridges Africa , Volume 5 - Number 1, <https://www.ictsd.org/bridges-news/bridges-africa/issuearchive/towards-africas-own-mega-regional-the-cfta>, 2016
- Ercan, H. (2018). Tanzimat Döneminde Osmanlı Kentlerinde Kent Meydanı ve Millet Bahçeleri, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Programı.
- Esirgapovich, J.A. (2022). The Significance of Landscape Design in Uzbekistan. International Journal on Integrated Education, Volume 5, Issue 3, Mar 2022, Page: 317. <https://media.neliti.com/media/publications/407577-the-significance-of-landscape-design-in-e31d5569.pdf>
- Golombek, L. (1995). The Gardens of Timur: New Perspectives. Muqarnas, Vol. 12 (1995), pp. 137-147, Published by: Brill, <https://www.jstor.org/stable/1523228>
- Haaren, C., Galler, C. and Ott, S. (2008). Landscape Planning The Basis of Sustainable Landscape Development. Bundesamt für Naturschutz / Federal Agency for Nature Conservation, Pages: 51
- Keskinok, H.Ç. (2010). URBAN Planning Experience of Turkey in the 1930s. METU JFA 2010/1 (27:2) 173-188.
- Oldham, J. ve Oldham, R. (1980). Gardens in time. Sydney :Lansdowne Press
- PMO-MÇG, 2021. Peyzaj Mimarlığı mesleği Hak ve Yetkilerine İlişkin Ulusal mevzuat Değişiklik Teklifleri. TMMOB peyzaj Mimarları Odası 14. Dönem Mevzuat Çalışma Grubu. Editörler: Şükran Şahin ve Özlem Arslan.
- PMO-MÇG, 2022. Planlı Alanlar İmar Yönetmeliği Madde 57 Fıkra 5 Kapsamında Peyzaj Mimarlığı Projeleri Yapım ve Uygulamaya İlişkin Usul ve Esaslar için Mevzuat Değişikliği Teklifi Taslak Belgesi. TMMOB PMO Mevzuat Çalışma Grubu.
- Ribiero ve Ribiero (2020). A Legacy of Grape: A Socio-Cultural and Spatial Analysis of Ankara's Wine Production History. Journal of Ankara Studies, 8(2), 215-251.
- Şahin, Ş. (2001). Sustainable landscape assessment of river catchments in the example of dikmen brook in Ankara, Turkey. Options Méditerranéennes. Série A : Séminaires Méditerranéens (CIHEAM), ISSN : 1016-121X
- Şahin, Ş., Memlük, Y., Perçin, H., Kaymaz, I., Doğan, D., Şahin, E., Çakmak, M., Özden, F., Ok, G., Çetiner, Z., Sarihan, F. ve Akkaya, M. (2017). Sivas-Merkez Kızılırmak Koridoru Ekolojik Hassasiyet ve Taşkın Kontrolü İle Bütünleşik Rekreatif Gelişim Projesi Ön Raporu.AnaYüklenici:TEMELSU A.Ş., Alt Yüklenici: ANKÜR A.Ş.,İş Sahibi:DSİ 19.Bölge.
- Şahin, Ş., Perçin, H., Kurum, E. ve Memlük, Y., 2014. Akarsu Koridorlarında Peyzaj Onarımı ve Doğaya Yeniden Kazandırma Teknik Kılavuzu. T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü adına BEL-DA Belde Proje ve Dan. Tic. Ltd. Şti., 154 sayfa, Ankara.
- Şahin, Ş., Perçin, H., Kurum, E., Yılmaz, O., Pelin, C., Doğan, D.,Özgür, Ş. and Müftüoğlu, V. (2010). Libya Darnah TownInfrastructure Project Landscape Development Plan: Landscape Survey, Analysis, Concept Plan and Preliminary Plan. ReportNumber: DRN-LA-REP-PREP-0003-0001-0A. By AZTATEK Inc., prepared for TEMELSU International Engineering Services Inc.
- Şahin, Ş., Uzun, O., Perçin, P., Tarım, B., Tosun, P. ve Doğan, D., 2016. Peyzaj Koruma ve Gelişim Planı. Malatya İli 1/50.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı ve 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı. Hazırlayan: Orijin Peyzaj Ltd., Sorumlu Firma: Kutluay- AKS Planlama Büroları tarafından yürütülen T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama işi Ankara.

- Şenyurt, O. (2018). Arşiv Belgeleri Işığında Osmanlı'nın Son Dönemlerinde "Gezinti"nin Mekânları ve Millet Bahçeleri. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi Journal of Architecture and Life* 3(2), 2018, (143-167) ISSN: 2564-6109 DOI: 10.26835/my.452649
- Yokohari, M., Murayama, A. and Terada, T. (2020). The Value of Grey. In: Mino, T., Kudo, S. (eds) *Framing in Sustainability Science. Science for Sustainable Societies*. Springer, Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-13-9061-6_4
- Yokohari, M., Murayama, A. and Terada, T. (2020). The Value of Grey. T. Mino, S. Kudo (eds.), *Framing in Sustainability Science, Science for Sustainable Societies*, https://doi.org/10.1007/978-981-13-9061-6_4